

Kooiplaats Kolkhuizen Birdaard

Bron: FURDE 16, Zestiende uitgave van Stichting ALD BURDAARD, november 2009

<https://www.hvnf.nl/index/Furde,%20tijdschrift%20van%20stichting%20ALD%20Burdaard,%20alle%20jaargangen%202001-2014.pdf>

Auke Kingma heeft in 2007 het boek "Drie eeuwen Burdaard" uitgegeven. Dit monumentale boekwerk van 608 pagina's beschrijft het ontstaan en de ontwikkeling van het dorp Burdaard. Een dorp aan de Ee van 1700 tot 2000, zoals Auke op de titelpagina aangeeft.

De terp Kolkhuizen

Op bladzijde 31 schrijft Auke: "Ten zuiden van de huidige Dokkumerstraatweg lag vroeger ook een terp. Op de kaart van Schotanus /Halma staat hier de benaming "De Kolck Huysen". De terp is niet als zodanig op de kaart aangegeven, wel de bij de terpboerderij behorende 'Vogelkooy' en een meertje 'Healdoor' genaamd. De geschiedenis van de kooiboerderij met zijn bewoners is uitvoerig beschreven door Gerard Mast. In 1922 kocht Willem Annes Elgersma de kooiboerderij met omliggend land. In hoeverre de afgraving toen al begonnen was, is mij niet bekend, maar Mast schrijft dat Elgersma de terp afgroef tot aan de voorgevel en toen de boerderij ging afbreken. In 1930 is dat bij het kadaster geregistreerd."

"De Kolkhuister Kooi" onder Birdaard

De ontsluiting van de boerderij is in 1918 totaal veranderd, doordat de nieuw aangelegde Dokkumerstraatweg naar Dokkum gereed kwam. De lange onverharde weg door de landerijen naar Birdaard werd overbodig, omdat de nieuwe verharde weg dichtbij te bereiken was. Ondanks deze verbetering besluit het gezin Tamminga-De Jong naar boerderij "Weltevreden" te Gerkesklooster te vertrekken. Ze verlaten Birdaard op 24 mei 1922.

Voor hun vertrek wordt de oude Kooiplaats als onverdeelde boedel publiek verkocht. Koper wordt dan Willem Annes Elgersma (XII-e2), veehouder te Zandgaast bij Langweer. Zijn vrouw is Piertje Dijkstra. Ze gaan er op 12 mei 1922 wonen. (Zijn die twee data omgedraaid, zo vroeg ik aan de heer Mast. Zijn antwoord: "Nee! Zo staat het in het Bevolkingsregister van Dantumadeel). De grootte van de Kooiplaats dat nu nog bij de boerderij hoort en eigendom van Elgersma is, is geslonken tot 13.94.53 ha. De nieuwe bewoners blijven er maar één jaar wonen en verhuizen dan naar het dorp Birdaard. Het gezin bestaat dan uit negen personen, waaronder de zoon Kerst Elgersma, geboren te Dijken op 7 augustus 1920. Omdat in dit stuk steeds relaties met andere kooien aangehaald worden, is het leuk te vermelden dat deze Kerst Elgersma later kooiboer op een Kooiplaats op de Noordermieden

onder Hallum is geweest. Deze kooi is nog altijd in particulier bezit en wordt nu door kooiker Eelke Hoekstra uit Hallum geëxploiteerd. Kerst Elgersma vertelde Mast op 1 november 1994 dat hij vroeger het stukje land naast de boerderij te Kolkhuizen wel eens met de zeis gemaaid had. Men noemde het "it koaike" en het was 2V2 pdm groot.

De Kooiplaats

Het gezin Elgersma-Dijkstra verlaat dus in 1923 de Kooiplaats, maar de ouders van Piertje Dijkstra komen er voor in de plaats. Ze vestigen zich op 8 mei 1923 en komen dan van Ferwoude. Hij is van beroep arbeider en heet Kerst Dijkstra (geboren te Hommerts op 11 juli 1863), zij heet Leeuwkjen Brouwer (geboren te Jutrijp op 21 april 1868). Verder zijn er nog twee kinderen: Thomas en Leeuwkjen. Het was voor mij, Mast, een leuke ervaring dat ik op 17 september 1994 met deze dochter Leeuwkjen, die nu mevrouw L. de Jong-Dijkstra heet, samen met haar man Thomas de Jong in Brugchelencamp te Zwaagwesteinde een gesprek mocht hebben. Zij had tenminste nog heel bewust in de oude Kooiplaats gewoond! Ze vertelde onder andere over "it poeltsje" naast de boerderij. Dit stukje land had een slappe ondergrond en het hooi werd er altijd met draagstokken uitgedragen. Dat dit nu net de oude eendenkooi was, was haar niet bijgebleven.

Verder vertelde ze dat het voorhuis van de boerderij er als volgt uitzag. De kop stond naar het noorden en begon aan de noordzijde met een mooie voorkamer.

Daarachter een gang (een alkoof) aan de zijkant van het huis met een bedstee in die gang. Daarnaast, ook direct achter de voorkamer, was de woonkamer, en vandaar uit kwam men direct in de stal. Opzij daarvan een keuken (stienen plak) en nog eens opzij een kelder. De entree was in de keuken maar daarvoor was een washok gebouwd van 4 bij 5 meter. De voorkamer was een prachtige kamer die betegeld was. De tegels hadden Bijbelse voorstellingen.

Terp en sloop ...

De gehele boerderij lag op een terp van ruim 2,5 meter hoog. Boer Willem Elgersma heeft deze terp stukje bij beetje afgegraven en de terpmoeder als bemesting over zijn landerijen uitgereden. Dit ging tot een zeker moment zelfs zo ver dat, terwijl zijn schoonouders er nog in woonden, de woonkamer van de boerderij gesloopt werd om de terp onder de voorkamer te kunnen afgraven. De rest van de terp om de boerderij was al weggespit. Volgens het Kadaster werd deze gedeeltelijke afbraak in het dienstjaar 1927 genoteerd, dus in 1926 uitgevoerd. De totale afbraak van de boerderij vindt plaats in 1930. Het echtpaar Dijkstra-Brouwer vertrekt op 9 mei 1930 naar Legemeer.

De kooiplaats Kolkhuizen

De bewoners van deze kooiplaats zijn bekend vanaf circa 1700. Vier geslachten lang bleef één en dezelfde familie op deze plaats. We kennen ze zonder familienaam, maar in 1811 namen ze de toepasselijke naam Kooistra aan.

In volgorde van bewoning van de kooiplaats:

Jacob Sapes. De oudst bekende naam van de huurder van de kooiplaats Kolkhuizen, is Jacob Sapes. Deze trouwde in 1699 met Catharina Rinses, samen hebben ze tot 1724 op de boerderij met eendenkooi gewoond. Na de dood van Jacob heeft de weduwe nog een aantal jaren het bedrijf beheerd.

Jitse Jacobs. Zoon Jitse, geboren 1709, getrouwd met Cijke Cornelis, nam het stokje over en is hier vijf en veertig jaar boer/ kooiker gebleven tot 1781. Jitse en Cijke kregen drie dochters, ze hadden geen mannelijke opvolgers.

Sape Rinses. De derde generatie kooiker, kennelijk toch een speciaal beroep, werd een neefje van Jitse, Sape Rinses. Sape trouwde met Rinske Jetses (later Spar). Sape was toen 26 jaar. Het paar bleef hier wonen tot 1796, ze konden toen de boerderij "De Toerle", (nu Wiereweg 16) huren.

Cornelis Rinses. Hiermee kwam de vierde Kooistra aan bod, Cornelis Rinses, broer van Sape, ongetrouwd. Cornelis kon of wilde de boerderij niet kopen toen dat mogelijk werd en verhuisde naar het Hellingpad in het dorp, in 1803. Daarmee kwam een einde aan de bewoning van deze boerderij door een en dezelfde familie, de latere Kooistra's.

In 1804 werd de boerderij gekocht door Fedde Jacobs (later Viersen), getrouwd met Jitske Tjerks (later Rintjema). Deze familie had gewoond te Janurn en later te Hiaure, en lijkt niet gerelateerd aan de Kooistra's. Met Fedde komt voor het eerst de familienaam Viersen aan de orde in Burdaard. De naam kwam wel voor in en onder Rinsumageest, direct ten oosten van Kolkhuizen. Om zo te zeggen, ze zochten de familie weer op. Fedde, toen 40 jaar oud, en Jitske, toen 36 jaar oud, hadden inmiddels zeven kinderen. Fedde en Jitske woonden slechts korte tijd op de boerderij. Onduidelijk is waar ze naar toe gegaan zijn. In 1823 woonden ze in Herbayum toen ze weer naar Birdaard verhuisden. Zij hadden een boerderijtje gekocht, dat later het fiskershûske werd genoemd, nu Birdaarderstraatweg 13, waar ze ook gingen wonen. Ze werden op de kooiplaats opgevolgd door een zuster van Fedde, Grietje, getrouwd met een echte Burdaarder, Marten Hendriks Hellinga. Grietje was achttien jaar jonger dan Fedde.

De kooiplaats was voorheen in eigendom van grootgrondbezitters. In de periode na 1795, het begin van de Franse revolutie, werden nogal wat boerderijen verkocht. Het stemrecht verviel en de gegoede stand verloor veel van zijn rechten. Kolkhuizen was in bezit van Grietman Bergsma. In 1803 werd de kooiplaats verkocht en weer doorverkocht tot Fedde Jacobs de plaats kocht in 1804. De verkoop van de kooi Kolkhuizen aan Fedde Jacobs werd als volgt beschreven: Fedde Jacobs en Ytske Tjerks te Hiaure kopen "sathe en-landen met huizinge en schuur sampt (inklusief) vogelkooy onder Birdaard, groot na naam en faam 56 pondemaat, eertijds stemgerechtigd op no 20 belast met 8 ~ landsfloeren op no 1 te Birdaard , bezwaard met de opbrengst van 25 war End vogels aan heer P.A. Bergsma in 't jaar so lange deselve leeft, berechtigd met reed en drift over de landen na de Kerkebuuren, als van ouds." De prijs voor dat

alles bedroeg fl 12.000. Petrus Adrianus Bergsma was Grietman van Dantumadeel vanaf 1782 tot 1795. Ook was hij nog lid van de Staten van Friesland. Hij bezat een aantal boerderijen en had zich als het ware met de aankoop van stemdragende boerderijen ingekocht in het regeerapparaat. Zijn vrouw overleed in 1795 en Bergsma zelf in 1824, 81 jaar oud. Hij heeft dus nog een flinke tijd mogen genieten van een eendenboutje. Bergsma is bijgezet in de grafkelder van de Hervormde Kerk van Dantumawoude (zie www.damwaldnet.nl, artikelen, Hervormde Kerk Dantumawoude)

In 1849 vond weer een eigendomsoverdracht plaats. De boedel van Marten Hendriks Heliinga werd toen verdeeld, zes jaar na zijn overlijden. Benjamin Hanses Kroodsma en zijn vrouw Sara Martens Heliinga wonende onder het behoor der stad Leeuwarden werden de nieuwe eigenaren. Benjamin was geboren in Suawoude op een kooiboerderij, volgens Mast de kooiplaats die nu nog bestaat onder de naam "Van Asperen kooi ", eigendom van het Fryske Gea. Zijn ouders verhuisden rond 1812 naar Wanswerd aan de Streek naar de boerderij aan de Mounewei. Sara was opgegroeid bij haar ouders op de kooiplaats Kolkhuizen. Benjamin en Sara trouwden in Ferwerd in 1827 en konden de boerderij aan de Mounewei na het overlijden van hun vader Hans Sytses Kroodsma, voortzetten. Na vier jaar vertrokken ze naar elders.

In 1849 woonden ze onder Leeuwarden en kennelijk waren ze toen voldoende koopkrachtig en konden de kooiplaats bij Kolkhuizen kopen voor hun dochter Grietje. Grietje trouwde dat jaar met Meile Gerrits Miedema. Zij kwamen op de kooiplaats wonen. Daardoor moest Sara's dertien jaar jongere broertje Marten na zes jaar een ander onderkomen zoeken.

Bij de overdracht werd het verkochte omschreven als "een huizinge, schuur, hovinge, boamen en plantagie benevens daarbij behorende vogelkooi en drie stukjes greidland". De prijs was fl 1572. De bijbehorende landen, toen circa 55 pondemaat, werden overgenomen voor een bedrag van fl 7773.

Let wel dit zijn getaxeerde waarden, buiten vrije verkoop.

De eigendomsoverdrachten of boedelscheidingen van de kooiplaats zijn niet verder onderzocht. Het eigendom bleef in de lijn van Benjamin Hanses Kroodsma in gemeenschappelijk eigendom van de familie, vanaf 1849, tot de verkoop aan de Elgersma's in 1922.

In 1882 staat in het kadaster vermeld, achter kad nr H 8 (was B 5), "weiland (oude kooi)". De kooi lijkt dan dus buiten bedrijf.

Schema bewoning kooiplaats Kolkhuizen

De bewoners van de Kolkhuizen boerderij na 1812, zoals ze in mijn boek "Drie eeuwen Burdaard" zijn vermeld hebben een onderlinge familierelatie. In het hierna opgenomen schema is die relatie weergegeven, met vermelding van de periode dat ze hier gewoond hebben. Even werd er verhuurd aan een vreemde, Cornelis Castelein, maar zijn zoon Hedzer trouwt weer met een Hellinga en zit daarmee weer in de familietraditie. Bovendien is Hedzer de huurder die er het langste zit. Hij laat ook in 1869 in het bevolkingsregister aantekenen dat hij veehouder/kooiker is, latere jaren vermeldt hij alleen landbouwer als beroep. Dat zou dan kloppen met het gegeven van het kadaster uit 1882.

Marten Hendriks Hellinga X Grietje Jacobs Viersen		----- 1812-1843
Sara Martens Hellinga X Benjamin Hanses Kroodsma	Marten Martens Hellinga X Janke Aedes Kingma	----- 1843-1849
Grietje Benjamins Kroodsma X Meile Gerrits Miedema	----- 1849-1864	
Cornelis Hedzers Castelein X Djoke Jans Deelstra		----- 1864-1870
Grietje Martens Hellinga X Hedzer Cornelis Castelein		----- 1870-1914
Dirkje Meile Miedema X Karsjen Ytsens Tamminga		
Meile Karsjens Tamminga X Ykje Benjamins de Jong	----- 1914-1922	